

OMSKOOLERING NYE OPPGAVER

FOR JORDDAL SKULE

Kristin Melkild Avset

Masteroppgave i arkitektur, fakultet for arkitektur og billedkunst NTNU, mai 2012

Veiledere: Eir Grytli og Dag Nilsen

Om oppgaven

I 1860 kom Fastskoleloven: "Lov om allmueskoler paa landet", som krevde at hver grend med mer enn 30 tilhørende barn skulle ha eget skolehus, det skulle bli slutt på omgangsskolen. Dette førte til at det mellom 1860 og 1920 ble bygd omlag 4600 små ettroms skolebygninger rundt i kriker og kroker i Norge (Mydland 2006: s1). Bygda skulle på skolebenken! Denne revolusjonen innen utdanningskvalitet og form har ført til at 1860 har blitt kalt "utdanningshistoriens 1814" (Telhaug og Mediås 2003: s55).

Ingen av de tilsammen 5200 skolehus som ble bygd fra det begynte å bli snakk om fastskoler på landet er fredet (Mydland & Grahn 2011: s7). En del har blitt kjøpt av eller gitt til ett av landets mange bygdemuseer, mange er bygd om fordi de er blitt brukt til bolig, og de aller fleste har stått til forfalls og ofte blitt revet fordi ingen så mer verdi i dem. En viktig del av norgeshistorien er i ferd med å forsvinne, og ingen bryr seg. Ikke minst; en viktig del av historien til mange små bygder og grender er i ferd med å bli borte, eller har blitt borte.

Jordal Skule fra 1885 ligger rett ved trafikerte RV 62 i Jordalsgrenda i Sunndal kommune på Nordmøre. Det ligger rett i glaningen hvis du kjører forbi, og rett ved krysset der veien oppover i bygda tar av. Etter å ha vært brukt som sporadisk

fritidsbolig de siste 30 åra har huset nesten stått stille i tid siden 1933, da siste ombygging fant sted. Det er ikke innlagt kloakk, det finnes kun kaldt vann. El-anlegget er fra 50-tallet (da el-nettet ble bygd ut ved Aura-anleggene) og huset er slik det står i dag ikke brukbart til særlig mye.

Våren 2010 kom en forespørsel fra en lokal initiativtaker om å få kjøpe huset, med tanke på å restaurere og etablere sommerkafé og kanskje overnatting. Dette var første gang på lenge at jeg hadde tenkt på huset, som er en passiv del av min barndoms sommerferier. Etter litt fram og tilbake og vurderinger for og imot, ble det mer og mer klart at dette var diplomoppgaven min. Den hadde bare ligget og ventet i mange år, uten at jeg hadde visst det. Siden jeg i utgangspunktet er interessert i bygningsvern, var det etter hvert et selvfølgelig valg.

Diplomoppgaven min er todelt. Den består av en bygningshistorisk og analytisk del, med dokumentering, tilstandsanalyse og historiegraving, og en prosjekteringsdel som baserer seg på utviklingen av et bygningsvernsmessig bærekraftig bruk av huset og anlegget som serverings- og kurssted, med overnatting; et slags senter for tradisjonsmat. Denne boken er dokumentasjonen av huset slik det er i dag, og slik det har vært. Så er prosjekteringsdelen slik det kan bli, og så er det opp til de nye eierne å skape den faktiske fremtiden

Problemstilling

Hvordan kan transformasjon og ny bruk være med å verne bygningsarven, aktualisere den, og skape nytt liv og aktivitet i utkantnorge?

Jeg vil jobbe med hvordan en rehabilitering og transformasjon av skolestua i Jordalsgrenda kan gjøre huset brukbart i framtida, og hvordan det kan tilpasses dagens krav. Hvordan kan et eventuelt tilbygg føye seg inn i det eksisterende "område regulert til bevaring", og være med på å revitalisere et hus som holder på å dø?

Jeg vil se på hvordan bygningsarven kan brukes som ressurs i ei lita grend, og om en rehabilitering og ny bruk av dette bygget kan være med på å trekke flere folk til grenda, både på kort og lang sikt. Kan en gammel grendaskole gå fra å være et "spøkeshus", til å bli et aktivitetssted i bygda? Hvordan kan nærhet til fortida brukes som ressurs, og være med på å gjøre framtida bedre?

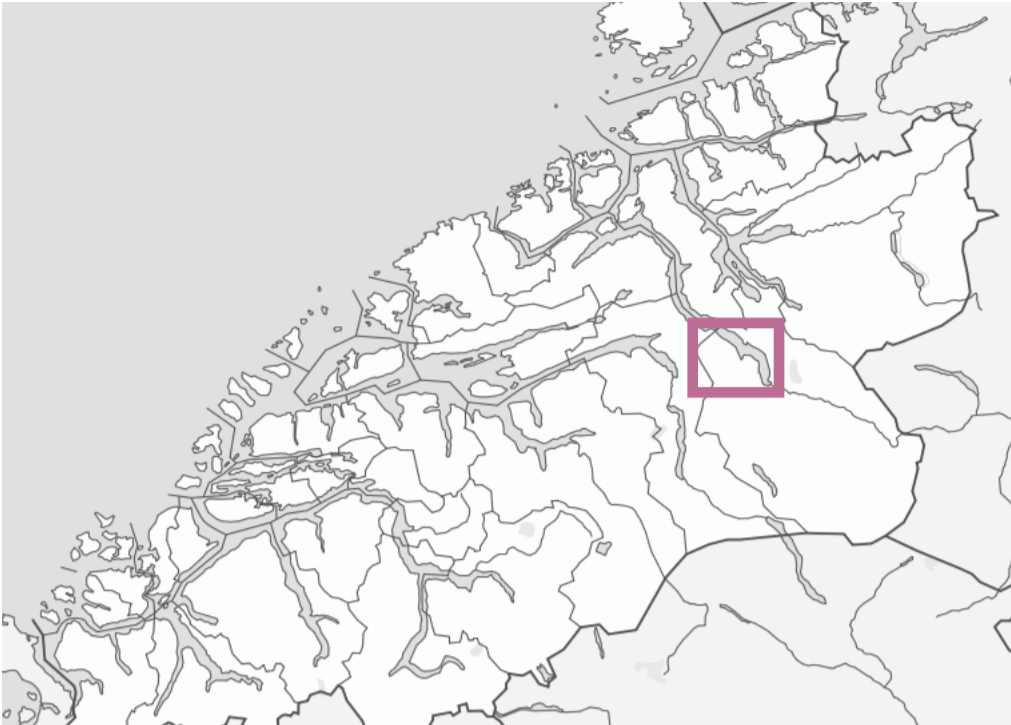
Intensjoner

1 Undersøke ny bruk av gamle hus
Jeg ønsker å undersøke de mange kvalitetene ved transformasjon av gamle hus, og jeg ønsker at arkitektur kan bidra til å gi folk og aktivitet tilbake til kalde hus. Jeg ønsker å være med på å blåse nytt liv i skolestua i Jordalsgrenda, og jeg ønsker å bruke fortida til å skape framtida.

2 Grendeutvikling
I prosjektet vil jeg se på hvordan en transformasjon av et bygg kan generere aktivitet, og skape stolthet og tilhørighet til stedet. Dette både for å trekke folk på kort-, og på lang sikt. Og for å få folk til å ville bli. Hva slags mulighet gir gamle bygg til utvikling i små lokalsamfunn?

3 Kartlegging og analyse
Jeg ønsker å skaffe meg et bredt forståelsesgrunnlag for prosjekteringen: Hva er verdifullt i det aktuelle huset? Hva har den historiske funksjonen å si for framtidas bruk? Jeg har en intensjon om å bruke det jeg finner for å gjøre prosjektet mest mulig på husets egne premisser.

Jordalsgrenda

Jordalsgrenda er ei lita grend ved Sunndalsfjorden på Nordmøre, med om lag 50 fastboende. Grenda ligger ved trafikerte riksvei 62, mellom Molde og Sunndalsøra. Grenda har i dag få aktive gårdsbruk; det meste av jorda er forpakta. Ellers har bygda småbåthavn og ungdomshus, som begge er i aktiv bruk. De siste åra har det vært utbygd flere småkraftverk oppover i elva, og veiene opp på fjellet har blitt utbedra. Det er nylig utlagt et nytt hyttefelt under det populære fjellet Trolltind (1340moh), og Jordalsgrenda er adkomsten til feltet, samt til fine fjell- og turområder.

Grenda ligger om lag 8 km fra Øksendalen, som er det neste dalføret innover fjorden, før en kommer til Litldalen og Sunndalen i fjordbunnen. Tidligere hørte Jordalsgrenda innunder Øksendal kommune, og på Øksendalsøra fantes kommunehus, bank, butikk og kirke. Nå er alt unntatt kirka nedlagt.

Man vet ikke når Jordalsgrenda ble bosatt, men sannsynligvis har det vært bosetning her lenge, i alle fall fra jernalderen (no.wikipedia.org). Historia til garden Åfar er omtalt i Sunndalsboka, bind 5, og her datert til 1613. I løpet av 1900-tallet har det vært både posthus, butikk, dampskipanløp, sagbruk, meiri, ungdomshus med mer i Grenda. Det ble bygd bru over elva i 1944, samtidig som det ble bygd bilvei gjennom bygda og mot Molde.

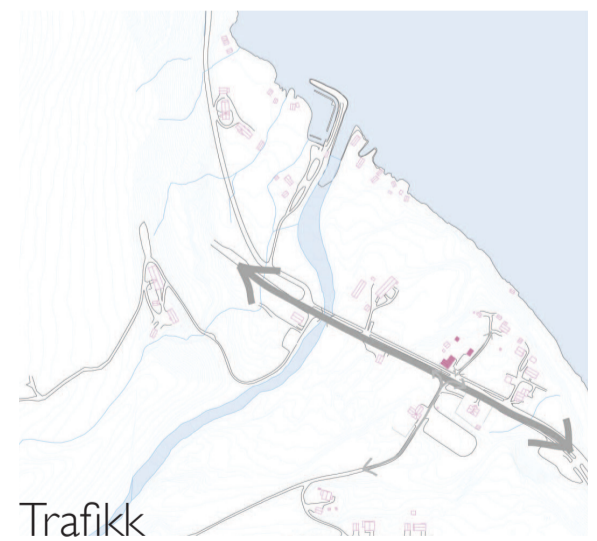
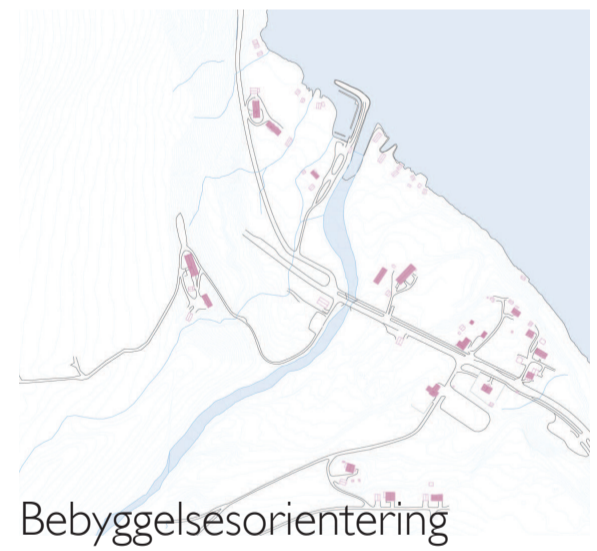
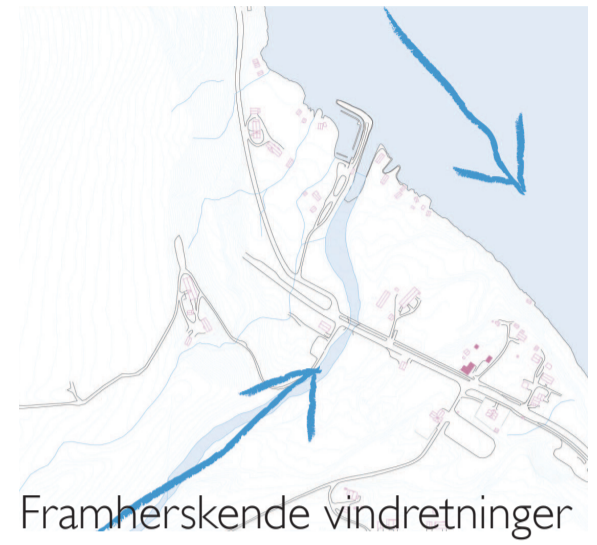
I dag jobber de fleste fra Grenda på Sunndalsøra, som nå er bare rundt et kvarters kjøretid unna, etter at tunnelen mellom Øksendal og Sunndal stod ferdig i 2000. Flere områder langs Sunndalsfjorden er veldig rasursatte, og veien mot Molde går gjennom Skrøtotunnelen. Denne starter i Jordalsgrenda, og var åpna i 2007. Dette har økt trafikken gjennom grenda.

Situasjon

Videre oppover mot Liagardene (østover) og Oppigarden og Småskogan (vestover)

Tegninger av eksisterende bygg

Mye av arbeidet med denne oppgaven har vært å måle opp skolestua, og dens omgivelser. Det finnes ingen tegninger av huset som jeg har funnet, og det har være en stor jobb å få tatt så mange mål at det gikk an å lage planer, snitt og fasader.

Det har vært en avveining hvilken skala jeg skulle presentere i dette heftet. Valget falt på målestokk 1:100, da dette kan vise ganske detaljerte tegninger, med en tynn strek. Alt er tegnet opp digitalt, og noen detaljer har jeg tatt ut i større målestokk, for å vise konstruksjon og oppbygging.

Det meste av konstruksjoner og detaljer er målt opp mer eller mindre nøye, men det er steder jeg ikke har kommet til, og har dermed antatt konstruksjon, for eksempel

der himlingen har vært kledd med plater. Likevel er det ofte slik at en ser deler av konstruksjonen i andre rom, og kan anta ut fra dette hvordan sammenhengene er. I kjelleren har det vært vanskelig å komme til, men to steder er det tilgang til å kikke under gulvet. Her går det stort sett an å se hvor mange bjelker som ligger der, og hvordan de er plassert. Men i midten, lengst fra de to kikkhullene er det umulig å si med hundre prosents sikkerhet hvordan konstruksjonen ser ut.

Jeg har også brukt detaljer fra Løve Stokkes bok "Hus og husbygging i Romsdalen" (1997) for å forstå hvordan ulike detaljer henger sammen, i tillegg til andre bøker med relevante detaljer.

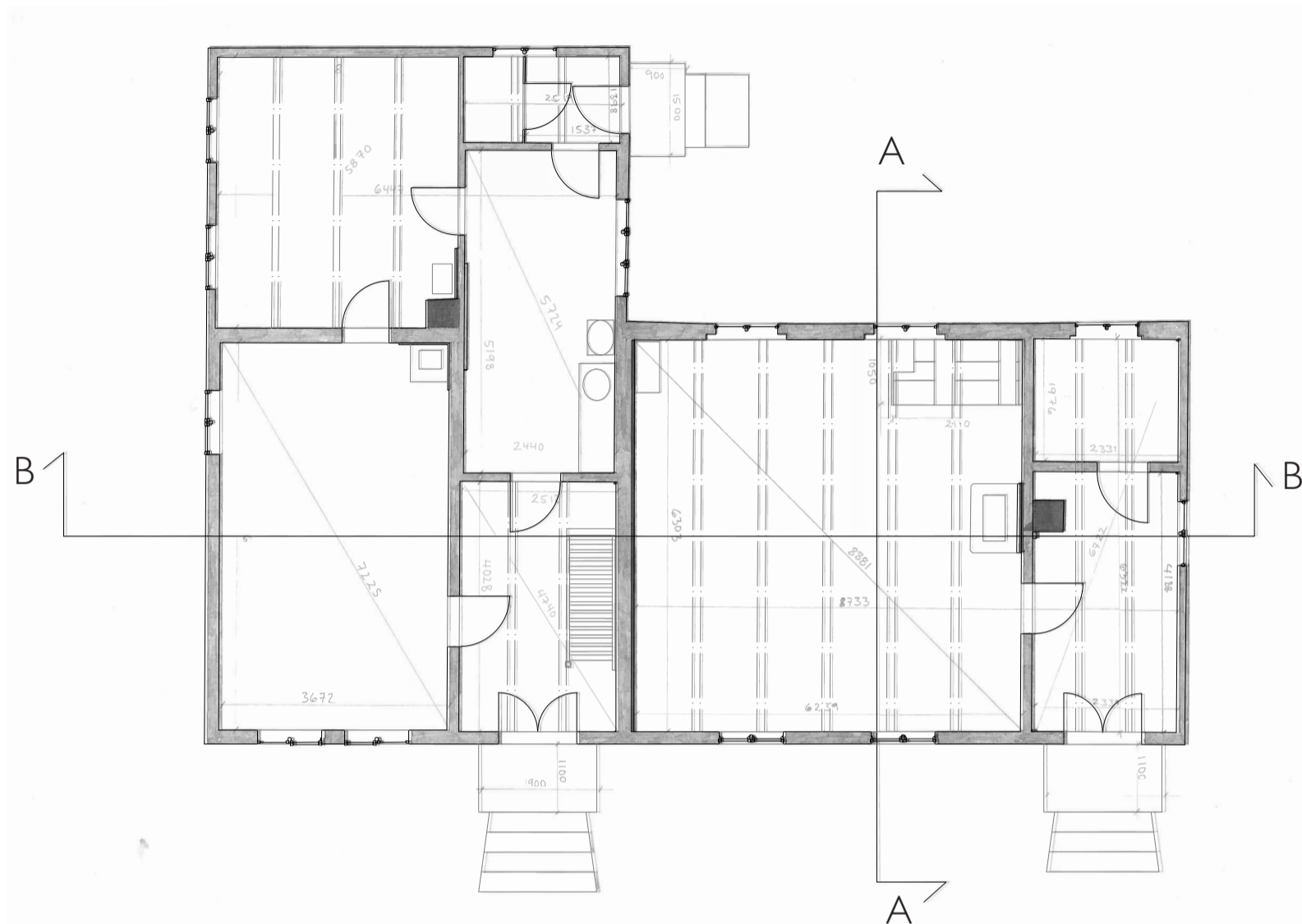
Alt i alt har det blitt tegninger som er så detaljerte og presise som forutsetningene kunne tilsi.

Skoleplass M 1:200

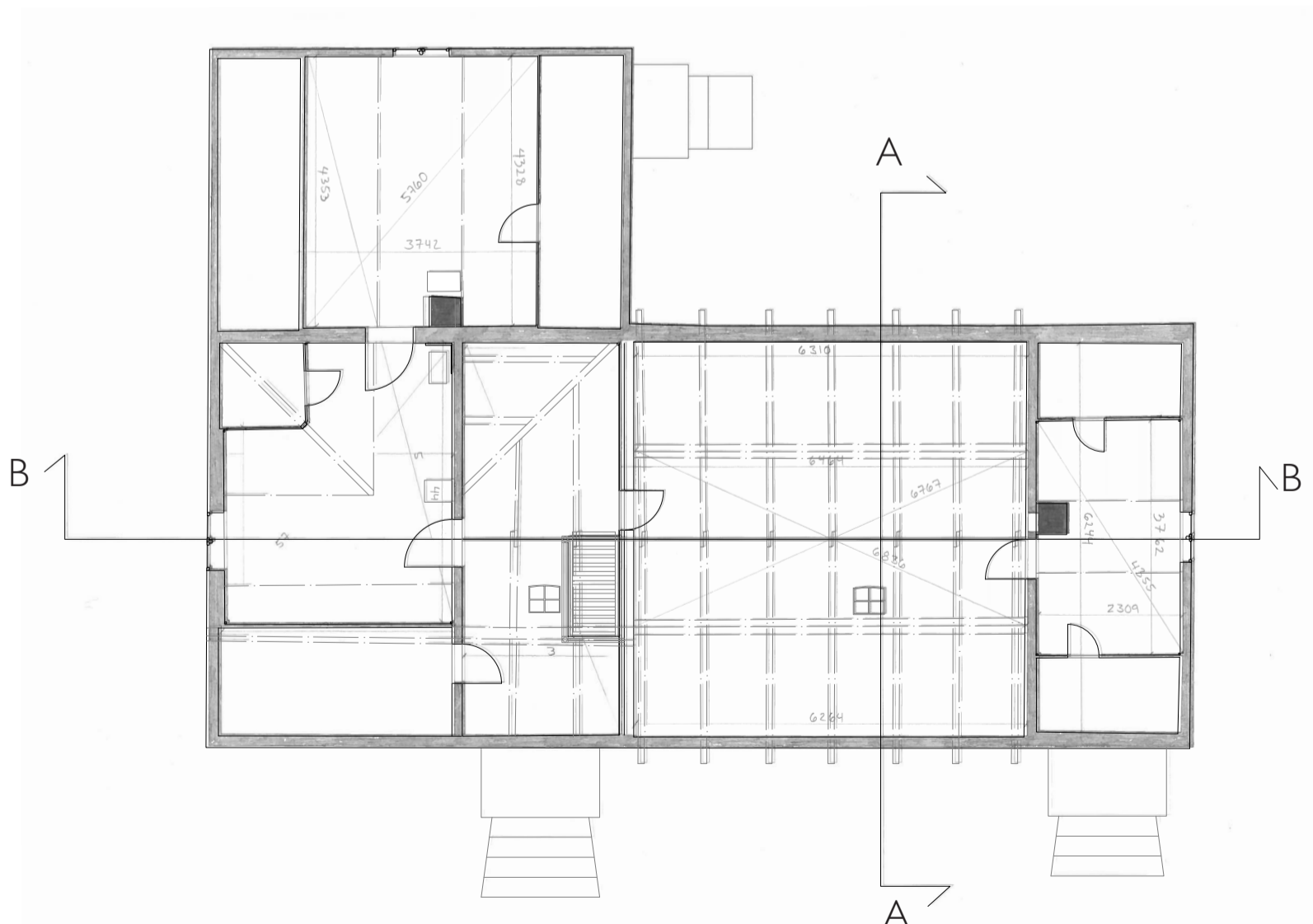

Planer M 1:100

Første etasje

Andre etasje

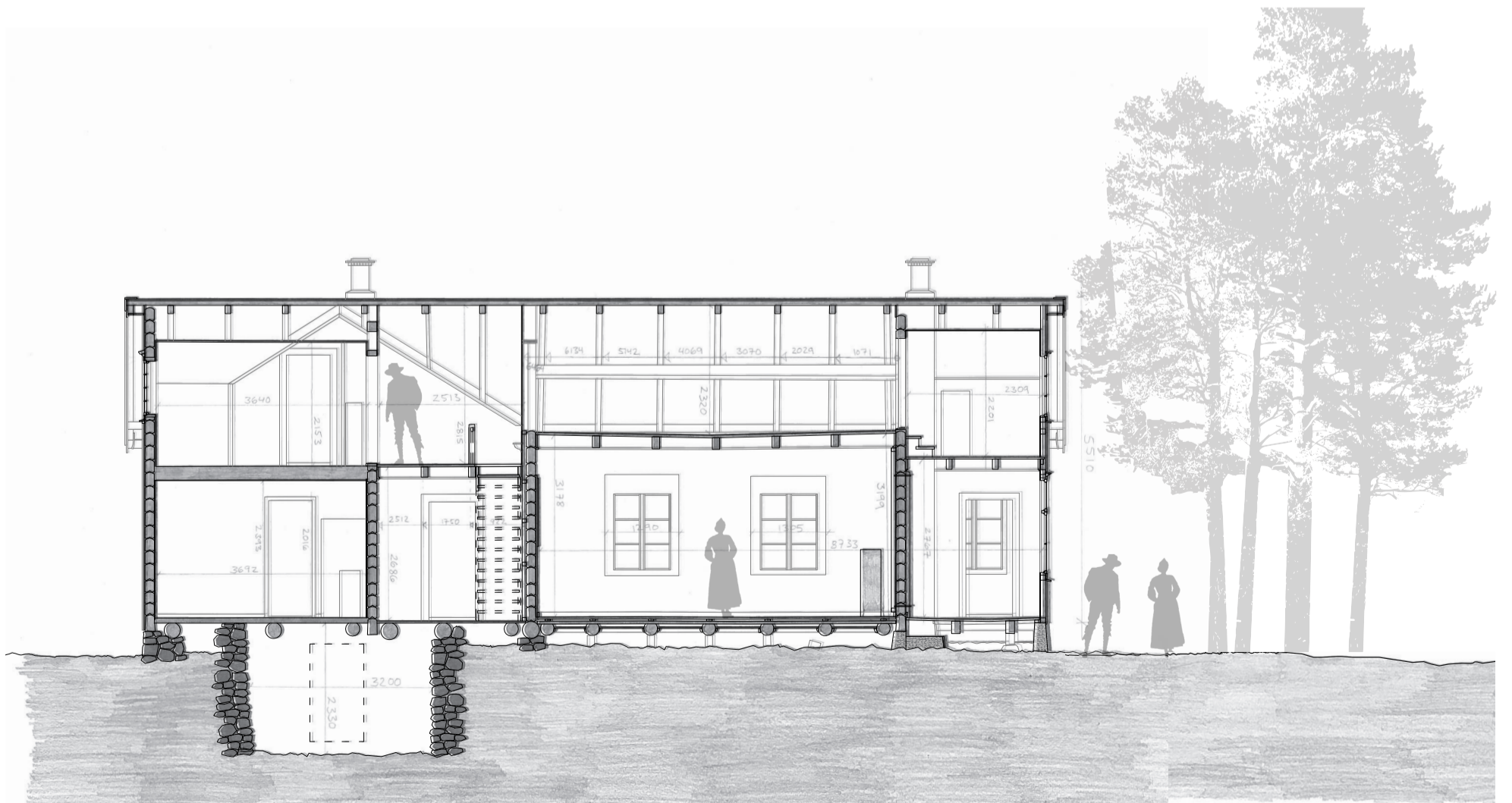

Snitt M 1:100

Snitt A-A

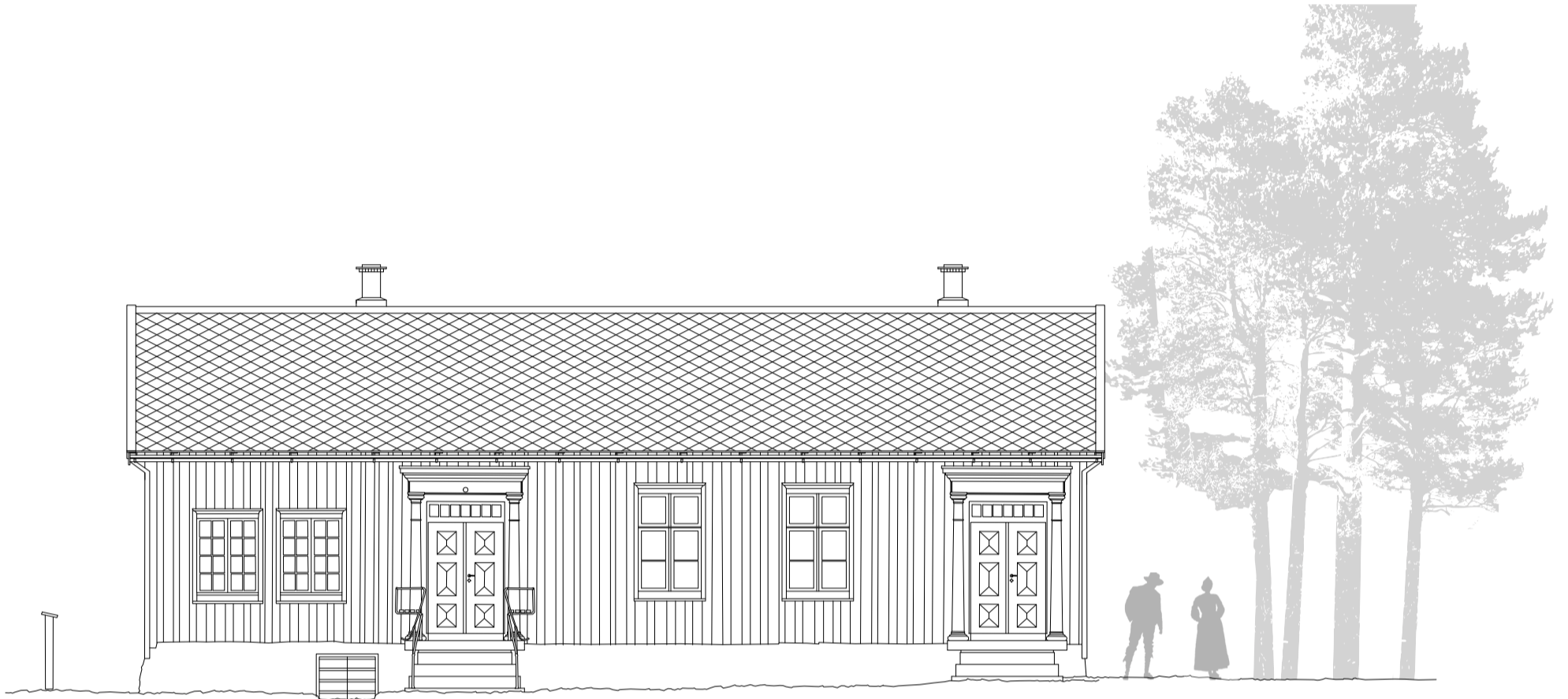

Snitt B-B

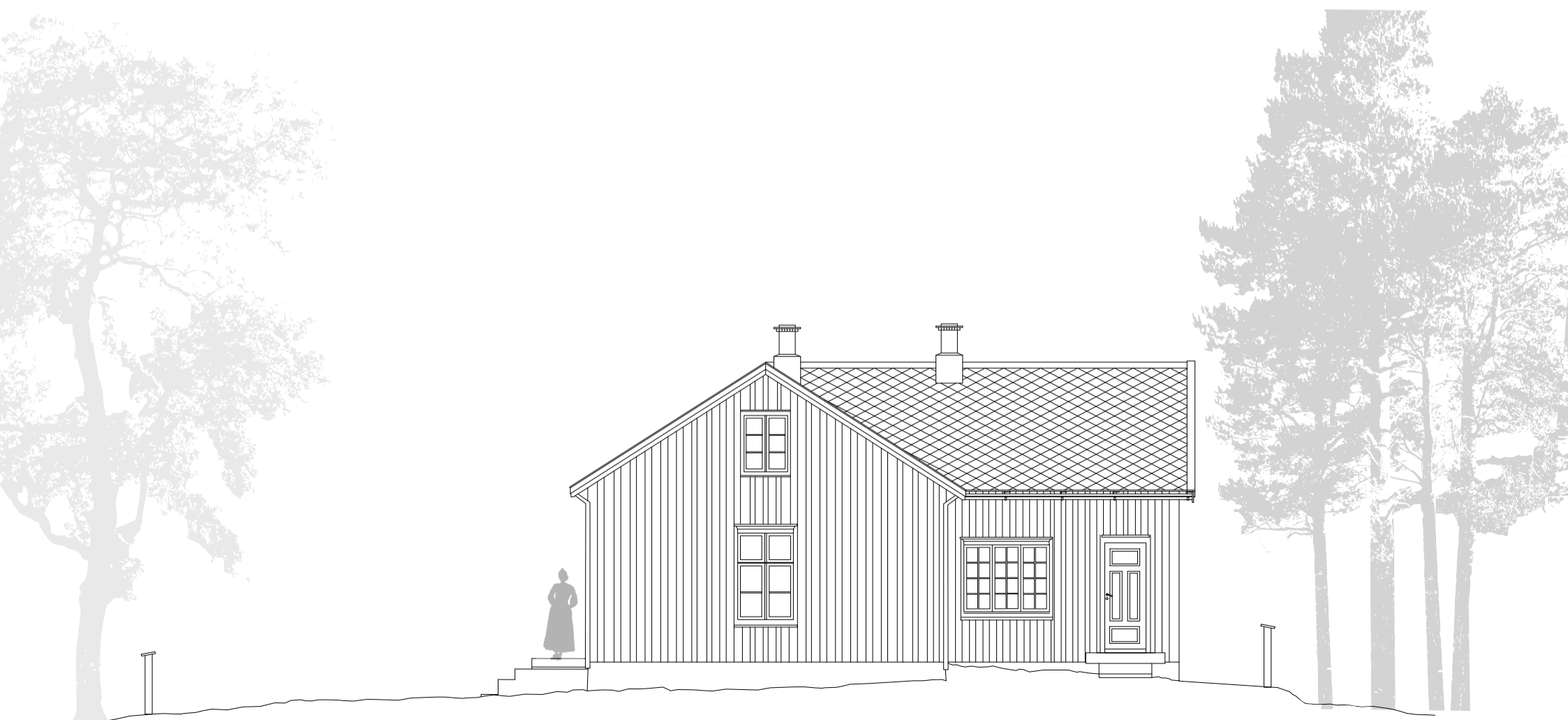

Fasader M 1:100

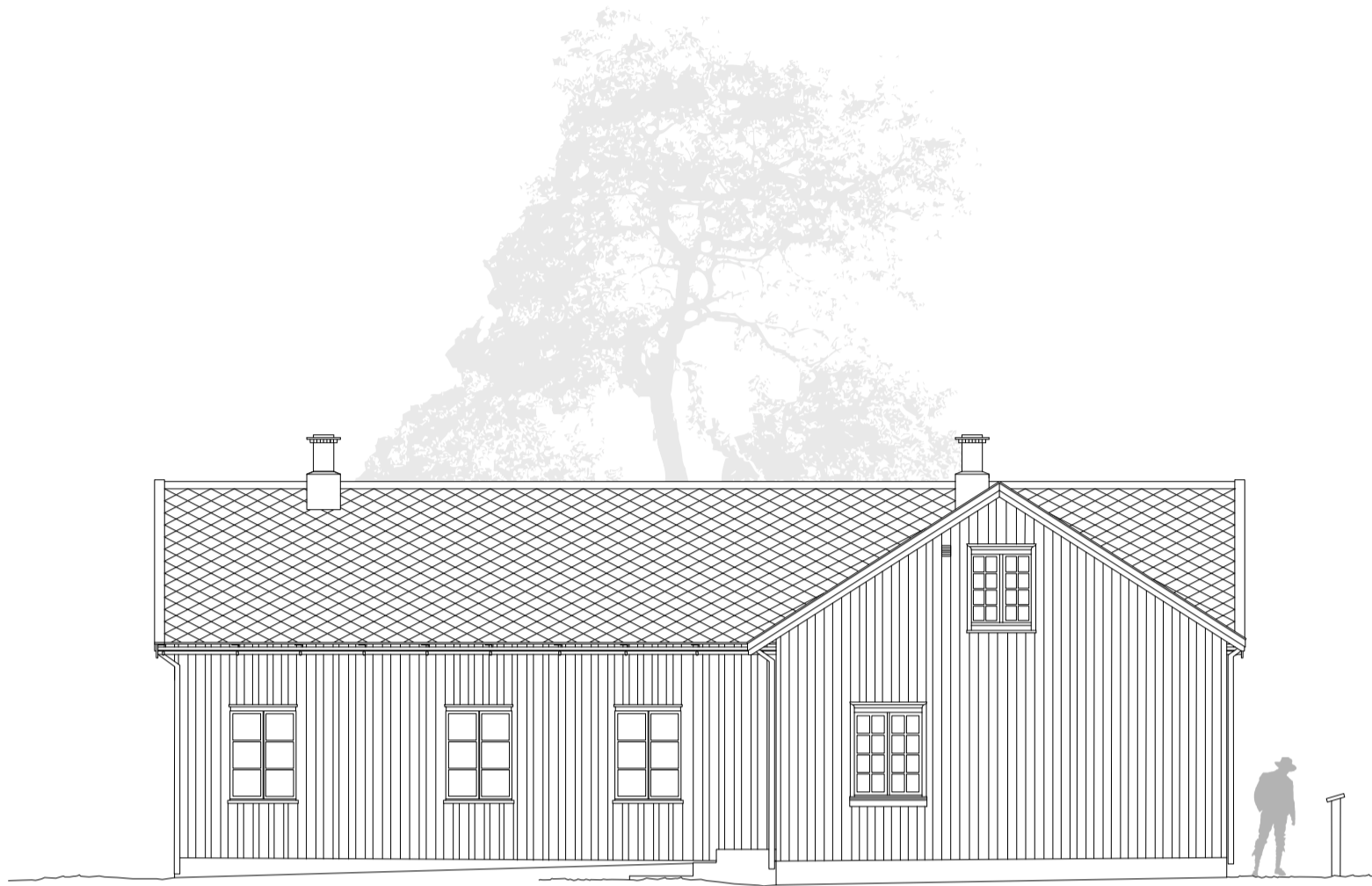
Fasade sørøst

Fasade nordøst

Fasade nordvest M 1:100

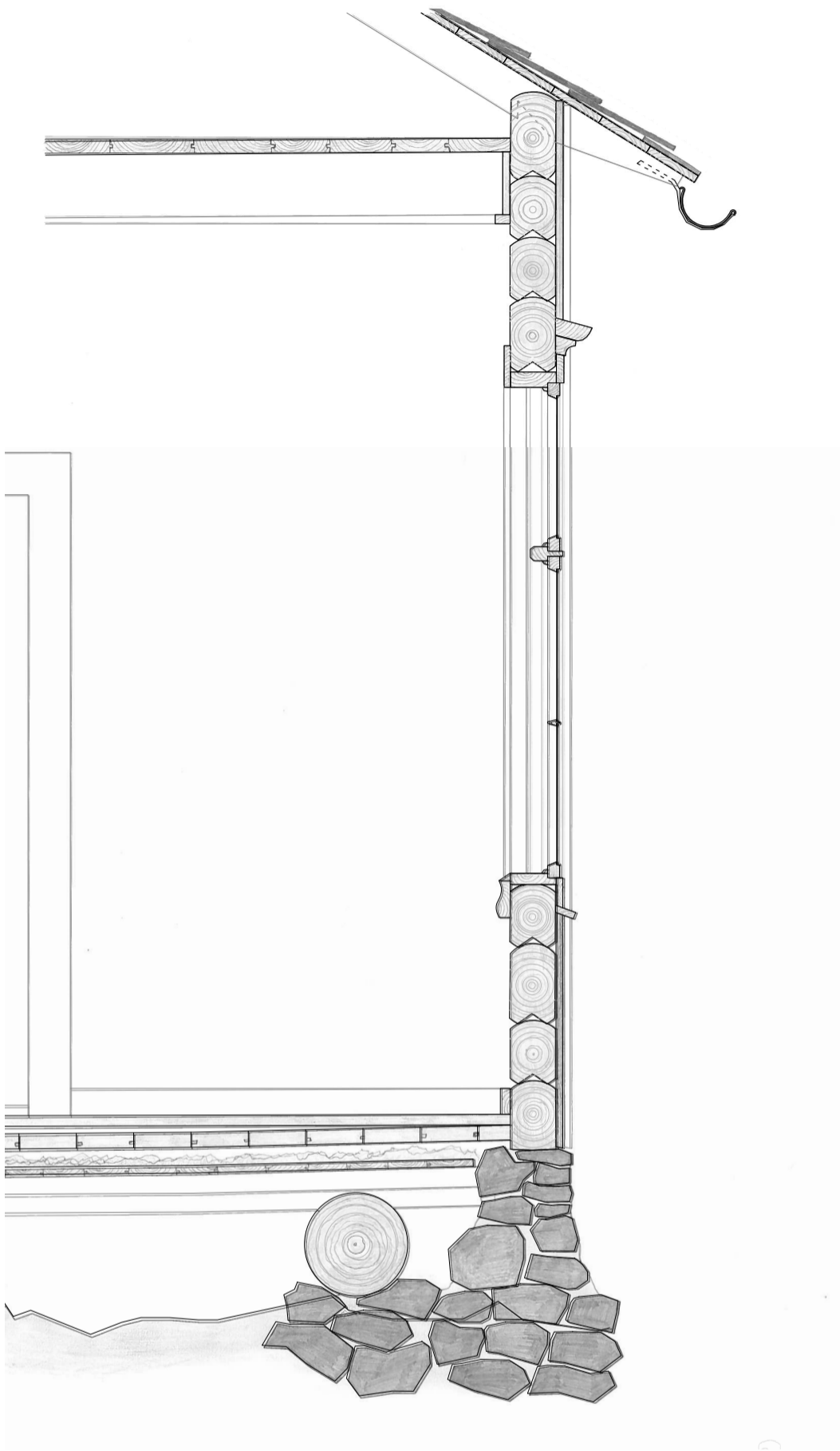

Fasade sørvest M 1:100

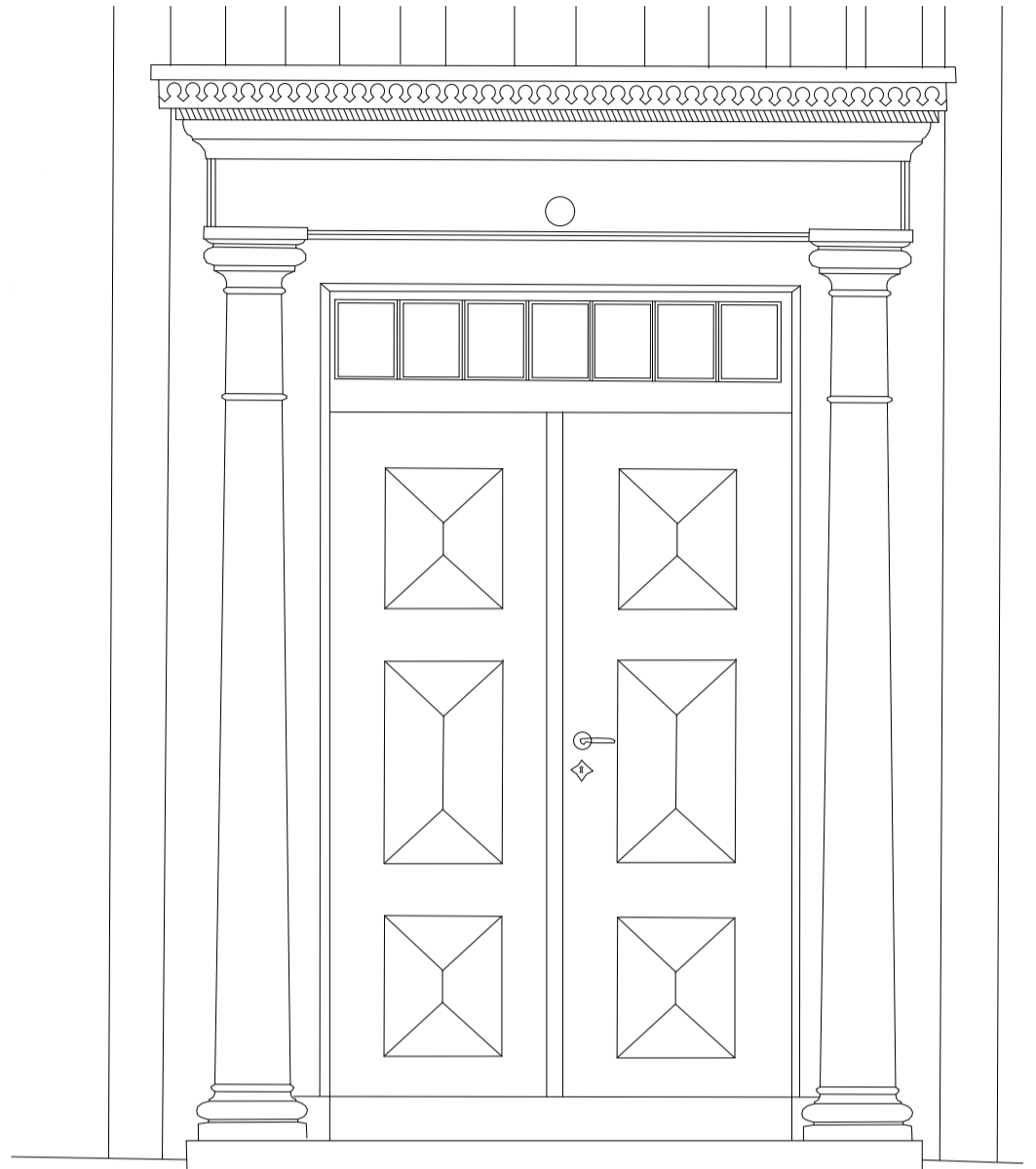

Detaljer

Veggsnitt M 1:20

Portal M 1:20

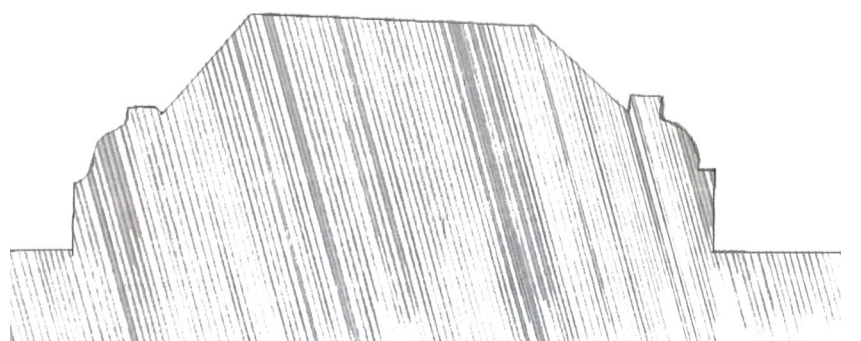
Etter fargeundersøkelser kan en anta at den eldste inngangsdøren først var blå. Da den nye delen av huset ble påbygd i 1933, og inngang nummer to kom, ble de malt i brunt og beige. I seinere tid er de malt i rødt og gult. M 1:50.

Vassbrett over vindu i skolestue

Listverk under vindu i skolestue

Profil av midtpost i sørøstre vindu i skolestue M 1:1. Ser anslagslister som er flyttet litt for langt ut, på grunn av innsatte koblevindu

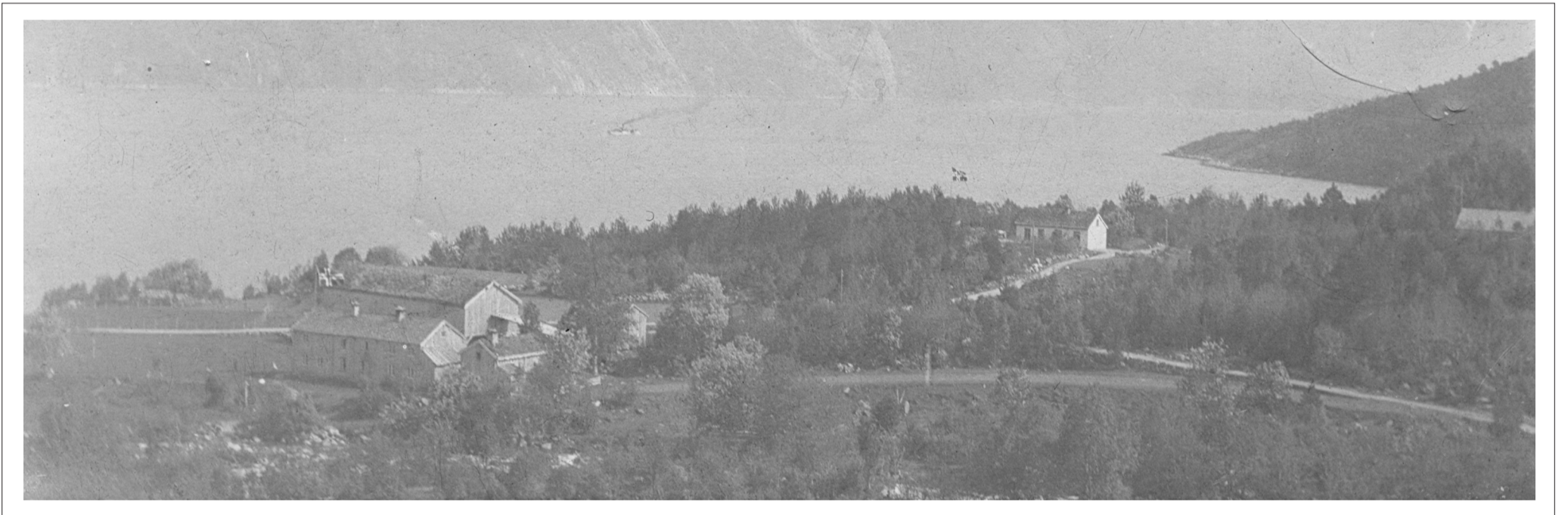

Nergrenda 1915- 1919, garden Jordal i forgrunnen, Åfar til venstre. Det hvite huset til venstre for midten er Jordal Skule. Til høyre for midten ser vi ungdomshuset, bygd i 1913

Historien om huset

I denne delen presenterer jeg noen av de historiske funnene jeg har gjort i forbindelse med dokumentasjonen av huset. Ved å forstå historiske sammenhenger er det lettere å forstå hvorfor ting har blitt slik de ble, og det kan gi oss en pekepinn om hvordan vi kan forme framtida. Jeg vil blant annet sette byggingen av skolehuset i et nasjonalt perspektiv, hvordan denne typen hus oppstod. Den norske skolens utvikling har jo ført til at huset ble bygd, men også at det ble overflødig. Deretter vil jeg gå litt mer inn på hvordan dette spesifikke huset fikk sin start i 1880-åra. Jeg vil også si litt om husets oppbygging, og om hva skolen har betydd for bygda.

Nergrenda ca 1915? Åfaret til venstre, skolen til høyre. Taket på det nybygde ungdomshuset helt uti høyre kant (bygd i 1913). Dampen uti fjorden.

Strid, bygging, brann og gjenoppbygging

Det er ikke bare i dag det er strid om plassering og økonomi vedrørende nye skoler. De visste å skape rabalder på 1800-tallet også, for etter å ha bestemt seg for å bygge fastskole, ser det ikke ut som de ble enige om så mye mer. Hallvard O. Melkild var på denne tiden medlem i skolestyret i Melkild og Jordal krets. Dette var mens det var omgangsskole, og han stilte også husa på garden sin til disposisjon for dette. Han skrev dagbok fra 1865 til 1895, og der kan vi blant annet lese om hvordan grendene var splitta i synet på "det bedrøvelige og meget omstridte Skolehus".

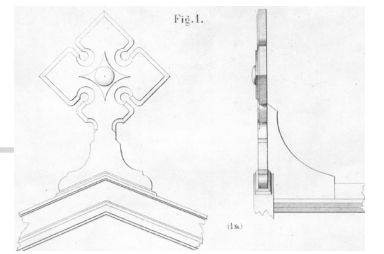
11. januar 1881 ble skolehuset i Jordalsgrenda tatt i bruk. Men det var ikke alle skolepliktige barn som møtte. På Mjølkill holdt de fremdeles barna hjemme i omgangsskole, da de ikke hadde interesse av å sende dem til Jordalsgenda og den nybygde skolen. Om dette bunnet i avstand, eller generell motstand mot fastskolen (Mydland skriver om dette, at konservative bønder ofte ikke ville sende ungene sine bort fra hjemmets trygge undervisning der foreldrene kunne ha oversikt) vites ikke, men etter pålegg fra skolekommissjonen ble de to kretsene omsider slått sammen, og i januar 1884 begynte også barna fra Mjølkill på Jordal Skule.

Etter alt styret med å få opp skolehuset, nitidige utrekninger og langdryge regnskapsmøter, timer på skogen etter tømmer og en stormende debatt om plassering, fikk Mjølkillungene gå på skolen i drøye tre måneder før den brant til grunnen. Det var nok et sørgelig skue som møtte de tilstrømmende redningsmenn, da dårlig tilgang på vann gjorde at huset raskt var overtent.

Heldigvis var både bygning og inventar forsikret i 1881 (H. O. Melkilds dagbøker), og med forsikringspengene fikk skolestyret ganske raskt igang en gjenoppbygging, og det nye huset stod ferdig i løpet av 1885 (branntakst s73).

I begge omganger var det lokale tømmermenn som ble hyret inn til å bygge skolehuset, og det ble kledd med bord utvendig, og det ble malt innvendig, utvendig og på loftet. I retaksering etter brannen står det at det nedbrente huset og det nye var "med samme bestemmelser" (branntakst s73), plassert på samme grunnmur og med den samme kjelleren som ble gravd ut i juni 1883 (H. O. Melkilds dagbøker). Det står at "Døren" ble reddet i brannen, og jeg antar at det da menes hovedinngangsdøren, og det er nærliggende å anta at det er den samme døren som står der i dag.

Grendeskoler; skolen som nasjonsbygger

BEGYNNELSEN: 1739- 1827

Den Kogelige "Forordning om Skolerne paa Landet i Norge, Og hvad Klokkere og Skoleholderne derfor maa nyte", ble sendt ut i 1739, av den pietistiske kongen Kristian 6. og var starten på skolen i Norge. Dette kom i stand for at ungdommen skulle kunne sin barnetro til konfirmasjonen, som var innført tre år tidligere. Alle barn mellom 7 og 10-12 år skulle lære å lese og bli undervist i kristelig "børnelærdom" (Hals og Innvik 1989: s7-8).

Før dette var det kun den lille gruppen av "kondisjonerte" (prester, fut, sorenskriver, proprietær og andre velstående og mektige storfolk) som hadde noen slags håp om å få utdanning i lese- og skrivekunst (Hals og Innvik 1989: s6). Ellers foregikk undervisning av kristendoms kunnskap (salmevers, bibelhistorie og katekismetekster) via klokker og prest i kirka. Endel storbønder kunne også ta seg råd til å hyre inn teologistudenter eller andre skriftlærde til å undervise sine barn. Slik var det på 15-1600-tallet ei lita gruppe folk som kunne stove seg gjennom en tekst, og greie å klore ned navnet sitt (ibid).

Etter at det i 1732 kom krav om at ingen som ikke kunne lese i Guds bok skulle slippe til Guds bord, ble det for første gang sett behov for at et skolevesen burde innføres. De aller fleste på bygdene var analfabeter i 1730-åra (ibid). Den Kongelige forordning av 1739 skulle bøte på dette.

Slik var den første skolen i Norge en klart religiøs skole, der kristendom og lesing var de to ufravelige fagene, og lesingen først og fremst ment for at menigmann skulle lære seg å lese i Guds ord (Telhaug og Mediås 2003: s39-42). Likevel inneholdt forordningen av 1739 også et tillegg om at barna skulle kunne læres opp i lesing, skriving og rekning, som en del av en allmennferdigheter som var nyttige for alle (ibid).

FASTSKOLELOVEN AV 1860

18. mai 1860 ble "Lov om Almueskolevæsenet paa Landet" vedtatt (Mydland 2006: s1). Loven stilte krav til styrking av fagkretsen, økt skoletid, samt bedre lærerutdanning som styrket autoriteten og økte lønna til lærerne (ibid). Dessuten ble det bestemt at alle kretser med mer enn 30 barn skulle ha et fast skolehus, og derfor kalles loven ofte fastskoleloven (Hals og Innvik 1989: s29).

Alfred Oftedal Telhaug og Odd Asbjørn Mediås går så langt som å kalle hendelsen med fastskoleloven i 1860, for "utdanningshistoriens 1814" (2003: s 55). Dette fordi det representerte et veiskille i den norske utdanningen, og det skulle bli starten på det opplyste Norge, med tankegrunnlag i opplysningsfilosofien, der troen på framskritt og reformer baserer seg på vitenskap og opplysning (Telhaug og Mediås 2003: s56). Dette skiller seg klart fra tiden under eneveldet og den pietistiske tanken, der elevene ble sett på som kongens undersåtter, og lydige tjenere i Guds rike. Nå skulle de utdannes til framtidige medlemmer av det nasjonale samfunnet. Fremdeles skulle skolen tjene guds rikes komme på jorden, men nå skulle den også i like stor grad forberede ungene på det verdslige livet i samfunnet (Telhaug og Mediås 2003: s 62).

Denne framveksten av nasjonsbygging og bedret utdanning sammenfalt med framgang også ellers i samfunnet. Bondesamfunnet var ikke i like stor grad preget

UTVIKLINGEN VED JORDAL SKULE

Gjennom de neste åtti årene skulle Jordal Skule spille en viktig rolle i livet til alle som vokste opp i Jordal og Melkild skolekrets. De to kretsene var i omgangsskolens tid separate, men de ble slått sammen for å oppnå kravet om minst 30 barn i hver krets. I tillegg kom barn fra Flå og Almskår til Jordal Skule. Flå og Almskåret ligger på andre siden av fjorden, og var da veiløse gardar. De var avhengig av båtskyss, og ofte måtte barna ha innkvartering i Jordalsgrenda på grunn av den lange skoleveien.

Det var ikke bare barna som var involvert i skolen, det var det lokale skolestyret som hadde ansvar for driften av skolen, tilsatte lærere og førte regnskap. Å sitte i skolestyret gikk på omgang i bygda, noe en kan se av underskriftene i skolestyreprotokollene, der det hvert år er nye folk (skolestyreprotokoll for Øksendal, 1921-1946). Her det også referater fra møter utpå trettitallet, da økende henvendelser fra departementene forteller om de mange krav som stadig ble satt i nye læreplaner. Fra 1940 blir det færre møter i skolestyret, og de få som er referert fra handler mest om mangel på penger, bøker og annet utstyr.

I 1741 kom krav om at prestene skulle holde møte med de fremste bøndene i området for å få istand skoleordning i hvert prestegjeld. På Nordmøre skjedde dette på Tingvoll i 1744 (Hals og Innvik 1989: s10). Her ble det vedtatt en omgående skolemester innenfor ulike distrikt i prestegjeldet. Finansieringa skulle komme av skatting til skolekassa, i tillegg til bidrag fra prest, kirkeiere, menighetskassa, kollekt, konfirmasjonsavgift og ymse bøter (Hals og Innvik 1989: s11). Dette monnet ikke mye, og de omreisende lærerne hadde trange kår og ofte lav status, i tillegg til at undervisninga tok ungene bort fra nødvendige arbeidsoppgaver i sjølvbergingsdrifta av gardene.

"Noko lett oppgave var det ikkje for ein omgangsskulelærer med mangelfulle kunnskapar å komma til gards for å undervise ein flokk ungar i ulike aldersgrupper samtidig i storstua, medan gardsfolket skromla med husstell og anna arbeid i samme rommet og den allmenne uviljen mot bokleg bortheft hang over lærarkroken." (Hals og Innvik 1989: s13).

Tretten år etter unionen med Sverige, kom den første norske skoleloven. Her ble det fortsatt sverget til omgangsskole, men klokkerne i hvert gjeld fikk krav på å opprette faste skoler på klokkergårdene (Hals og Innvik 1989: s18). Det kom også igang flere offentlige seminar for utdanning av lærere, og dette førte til en oppsving i kvaliteten på undervisninga rundt omkring (Hals og Innvik 1989: s25).

Men fram til 1860 var fremdeles omgangsskole det vanligste. Det var med unntak av en fastskole på Sunndalsøra, kun bykommunen Kristiansund, og herredskommunene Kvernes og Tingvoll som hadde faste skoler på Nordmøre (Hals og Innvik 1989: s19).

av selvbergning, det var fremgang i jordbruket, i skogbruk, i handel og samferdsel, samtidig som det var en gryende industrialisering (Hals og Innvik 1989: s28). Dette medførte at samfunnet generelt, og bøndene individuelt fikk bedre råd, det gikk over i pengehusold. Slik ble det også lettere å skatte av overskudd til skolekassene, og samtidig så en behovet for å faktisk lære seg å lese, skrive og rekne: opplysning ble mer nødvendig og ettertrakta (Hals og Innvik 1989: s29).

I tillegg kom P. A. Jensens "Læsebog for folkeskolen og Folkehjemmet" i 1863, og denne erstattet Pontoppidas katekismeforklaring og andre lesebøker, som den eneste autoriserte lesebok for almueskolen på landet. Fremdeles ble kristendommen som grunnlag for det norske samfunnet lagt til grunn, men i tillegg var en god del andre bredt faglige tekster. I 30 år ble den stående som en sentral, holdningsskapende kraft (Telhaug og Mediås 2003: s 66).

Mellom 1860 og 1920 ble det bygd ca 4600 skolehus i norske bygder og grender (Mydland 2006: s1). Disse skulle bidra til å endre de sosiale forholdene rundt omkring i Norge. I de fleste bygder var dette det første fellesskapshus, det første forsamlingshus de hadde, og skolene ble naturlige møtesteder, med juletefester og 17. mai-feiring. Ett av disse husene ble bygd i Jordalsgrenda på Nordmøre.

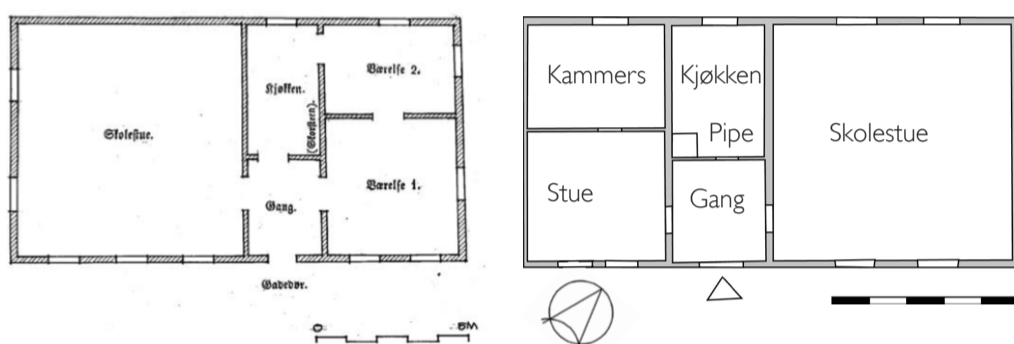
NEDLEGGELSE OG SENTRALISERING

Skoleåret 1958/59 var det siste året Jordal Skule var i drift. Flere ganger hadde det vært oppe i skolestyret om driften av de tre skolene Skrondal, Husby og Jordal skulle slås sammen og flyttes til Husby i Øksendalen. Det var først i 1959 at det endelig gikk gjennom, og det var utbedrede transportmuligheter som gjorde utslaget. Nå var veiene såpass gode at det var realistisk å etablere fast skoleskiss. Det som i sin tid var utslagsgivende for plassering av skolene; at barna skulle kunne gå til skolen, var nå et utdatert premiss, og en ny tid med økende sentralisering skulle komme.

Om husets oppbygging

Planmessig er huset ganske tradisjonelt oppbygd. Eldre hus i dette området har som regel den samme inndelingen, med inngang på midten, med trapp, og kjøkken med pipe rett fram. Til høyre og venstre inngang til to "stuer". I dette tilfellet er stuen til venstre delt inn i en stue og et kammer. Værvæggen (som blir til venstre på skissen under) er holdt fri for vinduer på grunn av tidvis kraftig slagregn.

I branntakseringene fra 1881 (Branntakstprotokoll s. 64), beskrives bygningen slik: "beliggende i en ubebygget Afstand af over 75 Alen fra nærmeste Hus med Ildsted er opført af Tømmer uden Bordkledning i en Etage paa Sylmur og forsynet av Tag med Næver og Torv, - er 20 Alen lang, 10 Alen bred og 5 1/4 Alen høi fra Sylmuren til Raften. Denne Bygning, som har 9 fag Vinduer foruden et lang agtigt saadant over Indgangsdøren samt 6 enkelte og 1 dobbelt Dør, er indredet i (...) Rum, Skolestue, Lærerværelse, Kammer, Kjøkken og Fordør, fra hvilken sidste fører Trapp til Kvisten, hvorpaa er indredet et lidet Værelse. Fra Kjøkkenet er opført en Graastensskorsten, hvori er indredet Bagerovn."

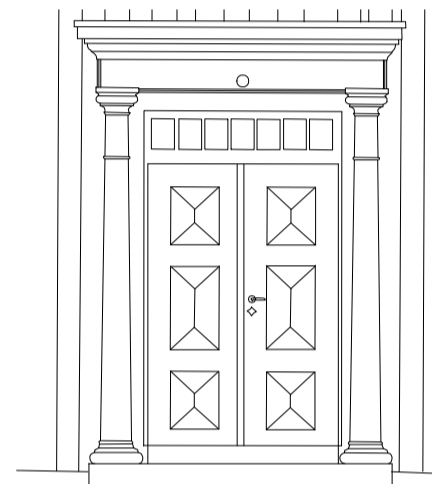

Illustrasjonen til venstre viser Feragens skisse til skolehus, tegning ved Ola Storsletten, NIKU, basert på Feragens illustrasjon i Den Norske Folkeskole 1861. (Mydland 2006, s 4). Til høyre en skisse av planen av det opprinnelige skolehuset i Jordalsgrenda fra 1881 og 1885.

De typetegningene Binneballe sendte land og strand rundt (omtalt på s.15), er for detaljerte og "utspjåkede" for dette huset, og det er tydelig at disse ikke har hatt særlig stor innvirkning på utformingen. Derimot er det store likhetstrekk ved den enkle skissen som A.M. Feragen utga i "Den norske folkeskole" i 1861 (Mydland 2006: s4) og planen av huset slik det etter undersøkelser må ha vært.

Det Mydland i artikkelen "Skolehuset som kulturminne" (2011, s.9) imidlertid sier, er at de fleste skolehus aldri fikk noen særlig utsmykning. Dette stemmer ikke for Jordal skule. Vinduene her er helt enkle, men rundt inngangene er det to fantastiske portaler. Dette kan vi så vidt se fra blant annet Husby Skole også (bilder fra fylkesfoto.no), at de samme portalene er her. Det finnes også en del bolighus (nordmørslåner) i området som har slike flotte dørromramminger, og de likner på flere "nordmørsportaler" som er avbildet i boken "Arkitektonisk kartlegging av den eldre bebyggelse i Møre og Romsdal" av Ole Lind Schistad (1975).

Begge portalene rundt dørene er helt like, selv om den ene ble bygd i 1885, og den andre i 1933. Det er i alle fall tydelig at de ikke anså det som noen diskusjon at nye ting skulle se annerledes ut da. Det bevarer også helheten i fasaden på en veldig fin måte.

Portalen om hoveddøra i M 1:50.

Ombygging 1933

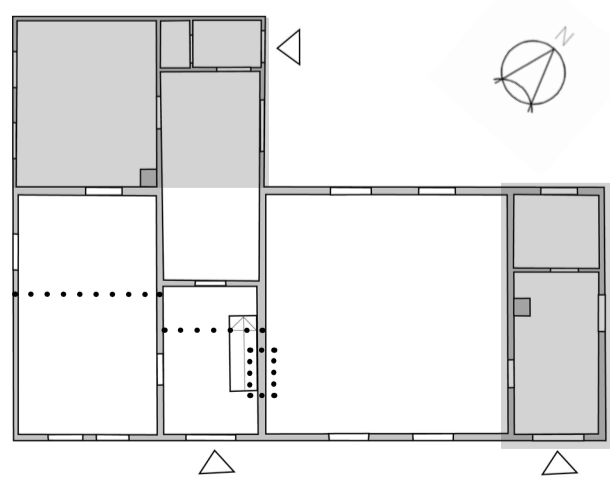

Sommeren 1933 ble skolehuset i Jordalsgrenda bygd om. Nye tider krevde nye boligstandarder, og den gamle boligdelen hadde blitt for liten. Dessuten ble det lite privatliv for lærerfamiliene, i og med at det var en felles inngang for både boligdelen og skoledelen.

Dermed ble det bygd en ekstra inngang lengst mot skoleplassen, for tilgang til undervisningsdelen. John Melkild minnes forvirringen da de kom tilbake etter ombygginga og øst/vest på kartene i hjørnet ikke lenger korresponderte med virkelighetens øst/vest. Skolerommet fikk nå tavle på sørvestveggen, og inngang i nordøst. Ved den nye inngangen var det en egen ovn for skolerommet, med pipe i gangen. Tidligere må ovnen ha vært plassert mot kjøkkenet, med rør inn til felles pipe. Dessuten fikk skolen nå tilgang til et eget lagerrom tilknyttet gangen.

I boligen var det de største omveltningene ble gjort; det ble det bygd på en ekstra fløy i sørvestre hjørne. Både kjøkkenet, stua og sovearealene på loftet ble dermed større. Det ble også skiftet vinduer i hele denne delen.

For å få bedre plass på loftet, ble himlingen i denne delen senket med om lag 30cm. Dette kan det sees spor etter i kottene på loftet, der veggene er bare. Der ses nemlig øverste kant av malingen som har vært på veggene i stue og kammer tidligere, samt at hull i loftet viser der gulvbjelkene tidligere gikk (boligdelen hadde i utgangspunktet himling ca 30 cm lavere enn i skolerommet).

Planen etter ombygging. Grå felter for nye påbygg, stiplet linje for fjernede vegger og dører (sammenliknet med plan s.20).

DE VIKTIGSTE ENDRINGENE:

Ny fløy mot nordvest med ekstra stue, utvidet kjøkken og egen kjøkkeninngang; bygd i 3" planklaft

Egen inngang til skoledelen; bygd i uisolert bindingsverk

Større loftsplass pga ny fløy, og senket himling

Separering av skoledelen og boligdelen; gjennomgangen ble stengt

Under ombygginga i 1933. Til venstre Nils Lien, som senere bodde i huset, og også bygde seg hus på nabotomta.

Skolens rolle i bygda

Et lite, tomt hus midt i grenda. Det er stille og kaldt, de tynne gardinene forteller om en sommer som er langt unna. Snøen legger seg tykt på trappa, ingen måker den vekk lenger. Det er ikke mye som minner om det liv og røre som har utspilt seg i skolestua i tidligere tider. Kanskje ligger huset under det myke teppet sitt og drømmer om sin storhetstid, da huset var samlingsstedet i bygda. Det var her 17. mai-feiringene ble holdt, og juletreffene med. Læreren var en naturlig autoritet i bygda, og det var selvsagt at han skulle heise flagg og holde tale, såvel som undervise bygdas unger i religion, rekning og skriving.

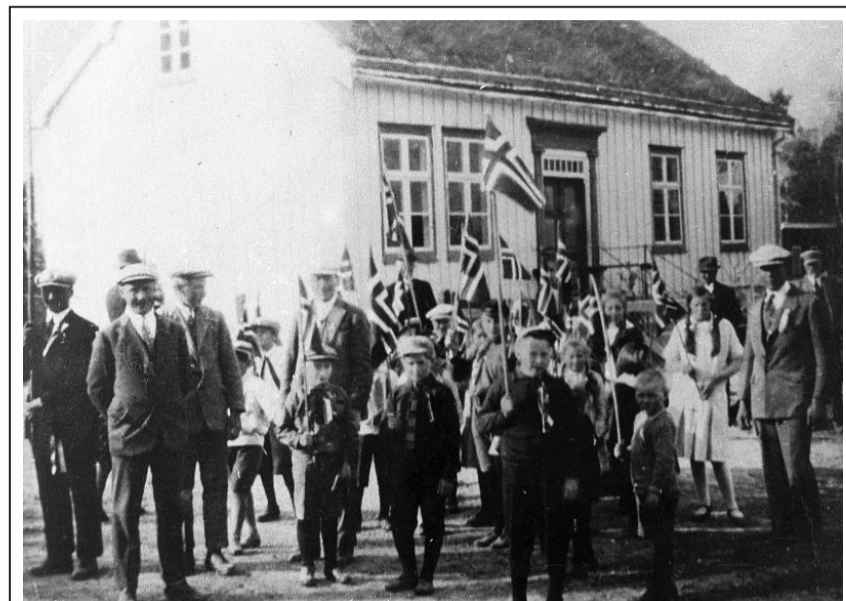
“På spørsmål om korleis juletreffene var, fortel Ragnhild vidare:

- Læreren i grenda stod for den, ja han hadde hjelp av andre og. Skulestua var pynta, og vi gjekk rundt juletreet, song og leika akkurat som i dag. Vi fekk mat, og før vi gjekk heim, fekk vi ei korg med godter av læreren. Den korga sette vi alle stor pris på, og hadde ho lenge. Men julenissen såg vi aldri, verken på juletreet eller heime.”

(Intervju med Ragnhild Åfar, av O.S. Viseth i Aura Avis, 1985)

Skolen var barnas første møte med den store verden, med kart, bokstaver og nye kunnskaper. Det kunne være den eneste veien ut fra ei framtid som gardkjerring, for dem der utferdstrangen begynte å gro.

I Ingebrigt Melkilds brev fra 1903 (under, til høyre), fortelles det om hvordan 17. mai-feiringa foregikk i skolen. Det var trangt om plassen, men dette var den naturlige møteplassen. Det var her folk samles, for taler og tradisjonelle leiker på plassen, og for å utveksle et ord eller to med de søtteste jentene.

17. mai-feiring rundt 1930 (sffarkiv.no)

Kontrakt 1880

Samtlige Brugere af Melkilds- og Jordals Skolekreds ere idag bleved enige om, efter Samraad og uforbeholdent Samtykke med vedkommende medunderskrevne Grundeier Bersvend Olsen Aafar, at antage som endelig Tomt for det opførende Skolehus samt fornøden foretiggende Legeplads for Børnene et sted kaldt Asfagerhaugen.

Desuden forpligter vi Brugere af Hordahlis Kreds os i Fellesskab at frembringe til den for omhandlede Tomt det Quantum Lønner, som er fremkjørt til den for paatenkte Tomten ved Aafarplads - uden mindste Udgift for Brugere af Melkilds Kreds.

Aafar den 3de Marts 1880

Bersven O. Aafar Halvor J. Melkild Lars J. Lien Ole Olsen Lien
Johannes J. Volden Eiel L. Lien Anders Sv. Lien Lars J. Jordal
Anders O. Overjordahl Jøsten S. Jordahl Peder. Hellend (??)
H. O. Melkild. Lars J. Melkild Lars J. Børseth
Anders H. Graven Anders L. Melkild Daniel J. Melkild

Brev fra Ingebrigt Melkild til Ole Melkild 1903

Kommen fram til Skolehuset hvor festen holdtes, traf jeg den ærede festkommite i største bestyrelse «Ligeoverfor» veiret, der var af grimme sort. Inde i gang, stue og kjøkken var en hel mængde folk stuede sammen: kvinder og børn, mænd og oldinge om hverandre og til at puffe og støde hver sin gang alle sammen eftersom det faldt sig. Da veiret bedagede seg, saa meget at man kunde komme ud. Skulde toget gaa. Gravanos (Lars 28 år) stillede seg opp ved enden av Karl Johan* under det trefarvede flag og skreg ut: «Oppstilling til tog». Og før jeg riktig vidste ordet av det, bar det iveri oppover Karl Johan hullter til bulter uden sang og uden nogenstags orden. Her blev programmet ikke fulgt, for der stod det uttrykkelig at det skulle være «to og to ibred». I lighed med en fareflokk traskede vi nu alt oppå Ekren og nediggen til Sjoen og tilbage til Skolehuset. Kommen hertil igjen holdt M. Vidvin tale for dagen hvori han fremhevede H. N. Hauge som den mand der gav stødet på en indirekte maade ved at forkynde Gudsordet gav stødet til Norges frelse i 1814.

Efter endt tale, bevertning og derefter sækkeløb for småguttene, der foregik til mængdens store moro. Og så var det kappsprang for mænd og kvinder. Her utmerkede Gravanos seg ikke så meget ved sin hurtighed som ved sine øvrige bevegelse under løbet. For at slå ihjel tiden blev de almindelige friluftsslege benyttet, og Skjønt jeg bestandig deltog talte jeg jeg hverken med Kristine eller Anna hele dagen, såmeget at jeg hadde anledning til at overbringe din hilsen.

* Karl Johan antas å være veien opp til Lia og Oppistua (nybygd på denne tida)

Lærere og andre beboere

Opp gjennom tida har det vært mange ulike lærere i Jordal skule, og alle har de hatt større eller mindre familie. I begynnelsen bestod lærerboligen av stue, kjøkken, kammers og loft, men i 1933 ble det bygd på en fløy, og boligdelen fikk da egen inngang, samt ei ekstra stue og to ekstra soverom på loftet. Jeg kan se for meg at det var en lettelse for lærerkona å slippe strømmen av unger gjennom gangen hele dagene, og for familien å få en mer privat del.

Den første beretningen fra hendelser i lærerboligen, er fra H. O. Melkild sine dagbøker, angående brannen i 12-13 april 1884:

"Ilden opdagedes af Skolelærer Ole Jordahls Kone omtrent ved Midnat, idet en lysning vistes gennem Loftet og ved Gnistregn. Hun vækkede strax sin Mand, der sprang og tok to Bøtter Vand og gik op Trappen til Loftet, hvor Ilden var udbrudt bagenfor Skorstenspiben..."

I folketellingen fra 1910, kan vi se at lærer A. Ansnes, med kone Marie og tre barn er registrert som beboere i Skolehuset.

Audhild Myrset, nå Solberg, bodde i skolehuset fra ca 1947, da hun kom flyttende med sin lærerfar og familie 10 år gammel. Hun forteller om fredelige skoletimer i den gamle skolen, der faren tråkket på orgelet, og skoledagen ofte ble avsluttet med "Fager kveldsol smiler". De hadde høns bortenfor uthuset, og små gule nøster klektes i sommerferien på skoleplassen. Hun forteller også om kattunger som måtte mates med tåteflaske i friminuttene; da er det praktisk å bo så nærme skolen!

Trygve Myrset var den siste læreren som bodde og praktiserte i Jordal Skole. Da skolen ble lagt ned etter skoleåret 1958/1959, fortsatte familien å bo der, og Myrset jobbet en tid ved nye Husby skole, helt fram til 1970. Etter dette flyttet søstrene Sigrid og Gudrun Lien inn i skolehuset, og de siste 30 åra har det vært brukt som fritidsbolig for Melkildslektninger bosatt på Østlandet.

Lærere i Jordal Skule:

1881-1884	Ole Chr. Jordahl med kone (fra Jordalsgrenda)
1885-1886	Nils P. Hals (Fra Straumsnes)
1888	Tore O. Opdøl (fra Ålvundeid)
1885-1891	Johannes Rise (fra Ulstein)
1895-1899	Bård Austigard (fra Eikesdalen) (alle disse for Jordal og Skrondal krets)
1903++	M. Øidvin
190?-1906	Bertil Kongshaug
1906-1915	Anders O. Ansnes med kone og tre unger
1915-1917	Johan Eidem
1917-1919	Martinus H. Røkkum
1919-1921	Marri O. Jordal
1921-1923	Ole Roaldset (Gardbruker) og Vorpenes; begge konstituerte (vanskelig å få ny)
1923-1928	Bernhard Bergsli
1928-1946	Arne Ellevset med etterhvert fru og to barn
1946 (h)	John Melkild
1947-1960	Trygve Myrset med kone og barn (fortsatte som lærer ved Husby fram til '70)
1948?	Knut Fostervoll?

Andre beboere:

1933-1939	Nils og Borghild Lien, lærer Ellevset bodde på loftet med felles kost
1971-1983	Sigrid og Gudrun Lien, to gamle frøkner
ca 1985-2011	Fritidshus for Ivar og Bjørg Melkild med barn og barnebarn

Noen bilder fra livet i skolen. Øverst til venstre: Nils Lien, Lars Melkild og lærer Arne Ellevset, ca 1935. Midten øverst: Sigrid Lien på trappa, ca 1935. Øverst til høyre: Ola Lien på besøk med hest og kjerre hos Borghild og Ola Lien. Til venstre: Skoleklasse ca 1938, med lærer Knut Fostervoll og sønnen Kristian. Til høyre: Bryllupskaffen i dobbelbryllupet til Audhild og Harald Myrset, i skolestua 10. nov. 1960. Nederst til venstre: familien Myrset i "bestestua" ca 1960. Nederst i midten: to glade søskenbarn i badebaljen sommeren 1962. Nederst til høyre: Trygve Myrsets 60-årsdag 1.8.1963, i ytterste stua.

Framtidsscenario

2012: Nye eiere overtar Skolestua, setter huset i stand og setter opp bakerovn i uthuset. Bygging av nytt sanitæranlegg påbegynnes

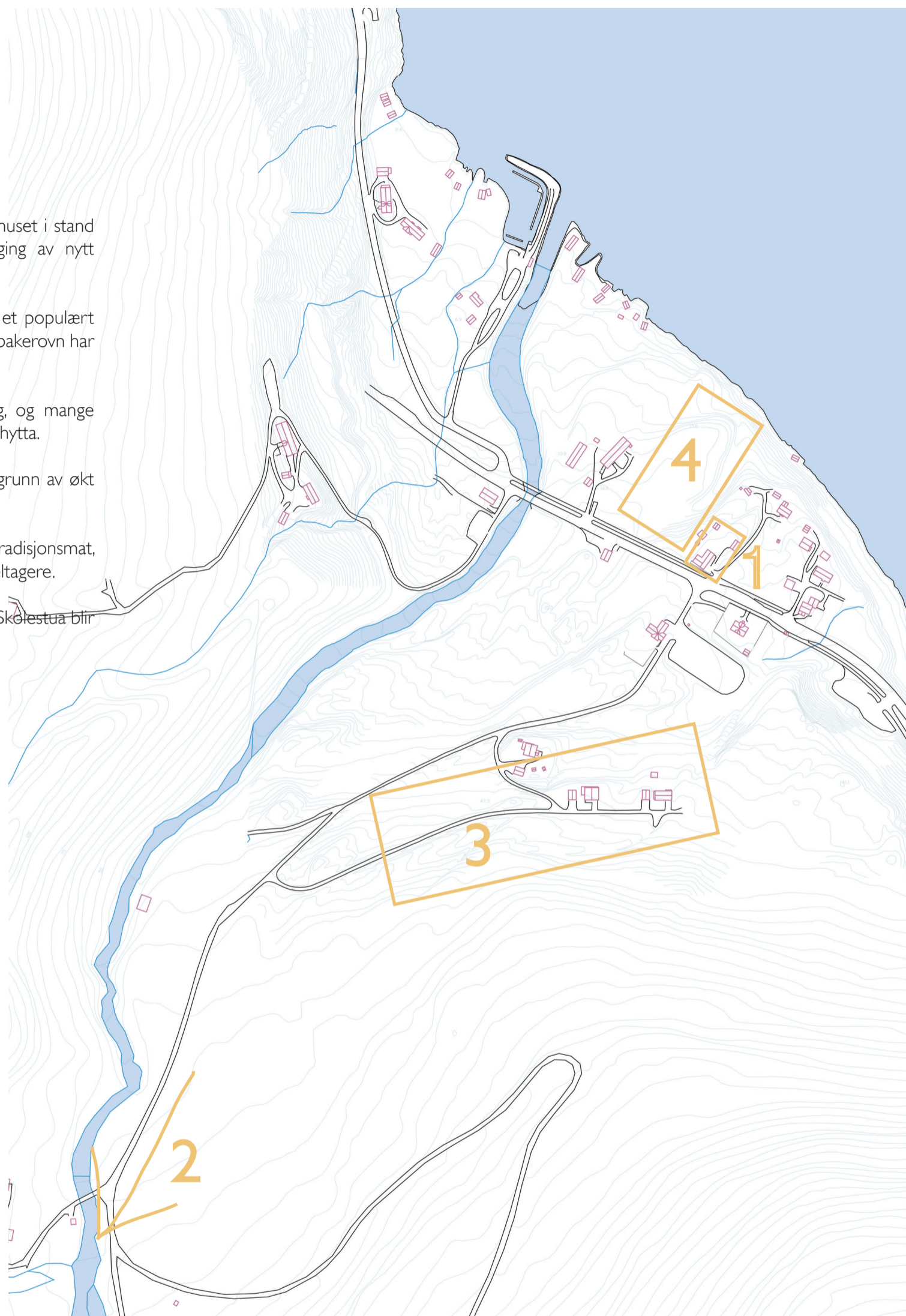
2015: Sommerkafeen i Skolestua har blitt et populært møtested i bygda, og kurs i brødbaking for bakerovn har kommet i stand.

2015: Trolltind hyttefelt er kommet igang, og mange stopper for å ta en kaffe og vaffel på vei til hytta.

2020: Boligfeltet i Hjellen blir bygd ut, på grunn av økt etterspørsel etter boliger i området

2030: Skolestua har blitt et kjent kurssted for tradisjonsmat, og bygger et nytt overnattigshus for kursdeltagere.

2030: Bolig- og hyttefeltet mellom Åfar og Skolestua blir bygd ut, da Jordalsgrenda

Hva gjør jeg?

UTBEDRING OG TILBAKEFØRING:

- Reparere hull i gulv i skolestue
- Endre tilbake vinduer i skolestue
- Reparere råtne vinduskarmer
- Erstatte råtten bjelke og himlingsbord i skolestue, samt tro i taket
- Reparere fuktskadde piper
- Male skolestue i original blåfarge
- Erstatte råtne terskler ved ytterdører
- Reparere vinduer og dører som er fuktskadd
- Fjerner teppegulv og reparerer gulv i stue 2
- Fjerner plater på vegger i gamle kjøkken, samt på soverom i andre etasje

GAMLE UTHUS:

- Utedoen settes i stand så den ikke faller ned
- Bygges bakerovn i det gamle bryggerhuset, med tilknytning til eksisterende pipe
- Vegger i uthus kles og isoleres for å kunne bruke det i sosiale sammenkomster

NYE INNGREP:

- Flytter trappa fra nåværende gang til nåværende kjøkken
- Etablere kjøkken i gamle stue 2, med fliser lagt opp til 1,60m høyde
- Bygger disk i nåværende kjøkken, med umiddelbar tilgang fra nytt kjøkken
- Ved reparasjon av terskel i kjøkkeninngang, senkes denne
- Gjenåpner gammel dør fra gang til skolestue, der trappa har vært fram til nå

NYE UTHUS:

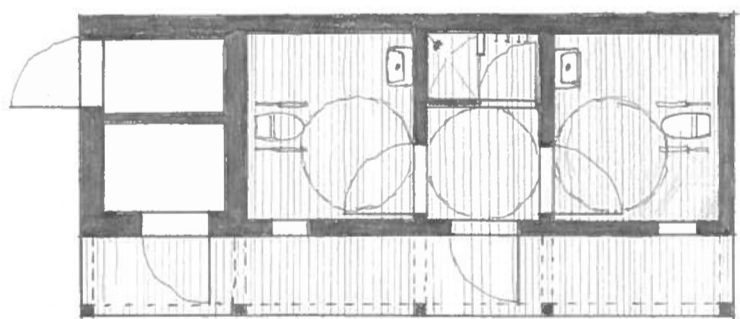
- Nytt sanitæranlegg bygges ved kjøkkeninngang
- I byggetrinn to (ved behov) bygges et overnattingshus med tre soverom, med to sengeplasser pluss hems i hver

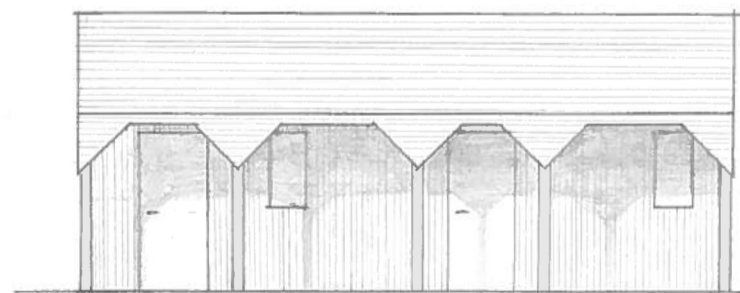
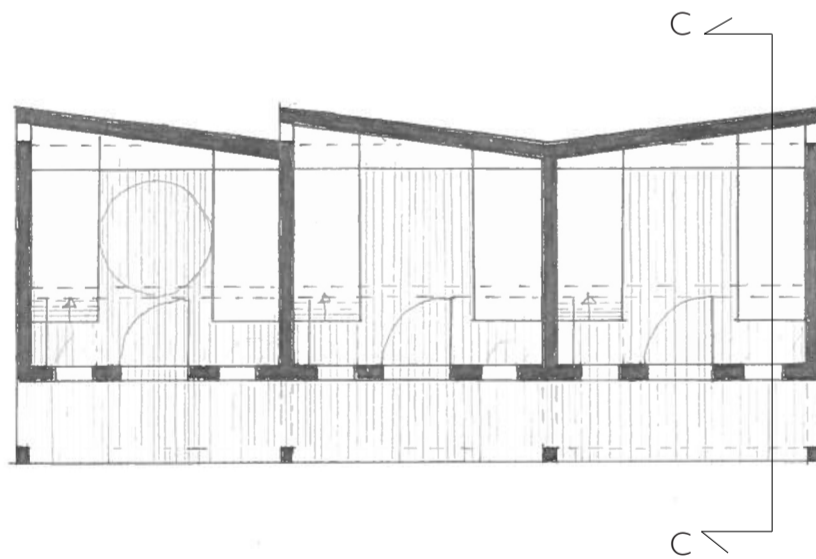
Situasjonsplan

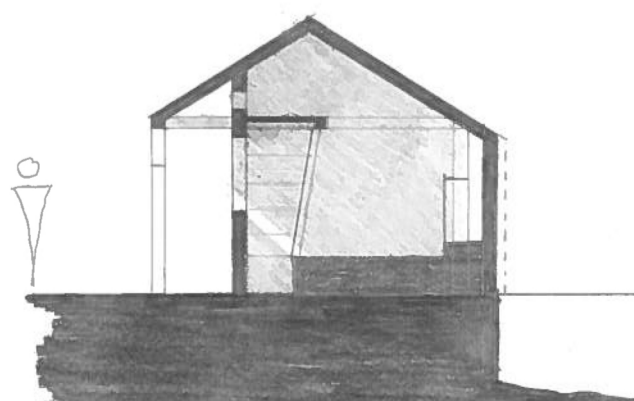
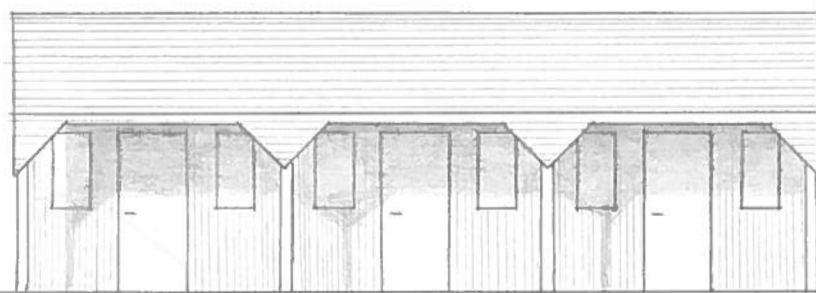
Nye uthus

Planer M 1:100

Fasader M 1:100

Snitt C-C M 1:100

Sponkledning

Spontekking var i eldre tid et vanlig kledningsmateriale på Nordmøre. Det var da spesielt værveggen som var spontekt, mens resten av huset kunne være uten kledning. Det er også brukt som tekking på tak. Dette gir lette og tette tak, og er spesielt egnet for brattere helning.

Det er først og fremst stukket spon som er bukt på værvegger. Det betyr at en tar en kubbe i egnet lengde, og skjærer av spon med en kniv. Spona skjæres radielt på kubben som kakestykker av en bløtkake. Stikker man spon på denne måten, bryter man ikke trefibrene slik man vil gjøre ved saging. Dette gjør at treet blir mer bestandig- hvis det får tørke ut. Dermed er det også mulig å bruke både kjerneved og yteved, det eneste man unngår er ungdomsveden, som er det som er i midten av treet, fra de 22 første åra.

Det er kanskje først og fremst stavkirkene som er kjent for sin spontekking. Kirkespona er spesiell- den er tykk, og ofte tilskåret til en spiss for dekorasjon og vannavrenning nederst. Denne spona tørker saktere enn tynn, stukket spon. Derfor bruker man ofte kun kjerneved til dette, og i tillegg er mange av disse sponkledde veggene tjærebredd.

Holdbarheten på spon kan være veldig lang. En tommelfingerregel er at på 90 graders helning har det en levetid på 100 år, og så synker det til nærmest null ved 0 grader. Likevel finnes hundre år gammel spon på flatt tak. Flate overflater kan fort samle løv og rusk, og da går alt tilbake til naturen, mens vertikale flater sikrer avrenning og uttørking. Det er svært få stukkede sponvegger som råtner. Likevel blir de ødelagt. Det som bryter ned treverket er UV-stråler og fysisk slitasje fra hagl og andre partikler.

For tekking av værvegger er det på Nordmøre(og ellers i norden) vanligst å ha sulagt spon, mot rådende værretning. Det er spesielt sørvesten man må beskytte seg mot i disse trakter. Når spona er radielt skåret er det også enklere å sulegge den, da den er tykkere på ene sida.

Grunnen til at jeg velger spon til tekking på mitt prosjekt, er at jeg

Takk til Per Havdal fra Norsk Spon for info og prøver av materiale.

Sulagt spon som har stått ute en stund

Den nye eieren av Jordal Skule er tradisjonshåndverker, og produserer blant annet spon. Bilde hentet fra lervike.no, av prosjekter de har vært med på.

Stikking av spon med sponkniv. Bilde fra NorskSpon.no

Kort fra Norsk Spon

